

Received: 21 May 2024, Revised: 6 Jun.2024

Accepted: 8 Oct. 2024

บทความวิจัย

ปัจจัยทำนายพฤติกรรมการใช้บริการทันตกรรมของกลุ่มวัยทำงานในเขตตำบลแม่ชะนิง
อำเภอเวียงสา จังหวัดน่านกรรณิการ์ กันทะกาลัง¹ สมชาย จาตศรี^{2*}

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยแบบภาคตัดขวาง นี้ เพื่อศึกษาความชุกของการไม่มารับบริการทันตกรรมของกลุ่มวัยทำงาน และศึกษาปัจจัยทำนายพฤติกรรมการใช้บริการทันตกรรมของกลุ่มวัยทำงาน ในเขตตำบลแม่ชะนิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน รวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม จากกลุ่มตัวอย่าง 345 คน สุ่มตัวอย่างแบบง่าย จากกลุ่มวัยทำงาน อายุ 20-59 ปี และหาความสัมพันธ์การถดถอยโลจิสติก

ผลการศึกษาพบกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 52.8 มีอายุอยู่ในช่วง 40-49 ปี ร้อยละ 27.8 ใช้สิทธิบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้า ร้อยละ 82.9 พบว่าความชุกของการไม่มาการมารับบริการทันตกรรมของกลุ่มวัยทำงาน ในเขตตำบลแม่ชะนิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ที่ทำการศึกษามีความชุกของการไม่มาการมารับบริการทันตกรรม (ร้อยละ 31.01) ซึ่งน้อยกว่าความชุกของมาการมารับบริการทันตกรรม (ร้อยละ 68.99) และพบว่าปัจจัยที่สามารถทำนายพฤติกรรมการใช้บริการทันตกรรมของกลุ่มวัยทำงาน คือ ผู้ที่เข้าถึงบริการระดับน้อย-ปานกลาง มีโอกาสไม่เข้ารับบริการ 2.51 เท่า ($p=0.033$) และ 3.58 เท่า ($p=0.001$) สูงกว่าผู้เข้าถึงระดับในระดับมาก และพบว่าผู้ที่มีความเชื่อเกี่ยวกับการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงในระดับน้อย-ปานกลาง มีโอกาสที่จะไม่มารับบริการ 6.22 เท่า ($p=0.011$) และ 1.75 เท่า ($p=0.075$) สูงกว่ากลุ่มที่มีความเชื่อเกี่ยวกับการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงต่อการเข้ารับบริการในระดับมาก

คำสำคัญ: การใช้บริการทันตกรรม, ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน, วัยทำงาน

¹ นิสิตหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

*Corresponding author: kannika-nim@hotmail.co.th

*Original Article***Predicting factors of dental service use behavior among working-age people in Maekhaning subdistrict, Wiangsa District, Nan Province**Kannika Kantakalang ¹, Somchai Jadsri ^{2,*}**Abstract**

Cross-sectional research study This cross-sectional study was to study factors predicting the behavior of dental services among working-age people according to the Theory of Planned Behavior. Data were collected using questionnaires from a sample of 345 people drawn by random sampling from working-age people. Age 20-59 years and analyzed with logistic regression model (Logistic Regression).

The results of the study found that the sample group Most were female, 52.80 % were between 40-49 years of age, 27.80 % used universal health insurance (UC) patents, 82.90 % had never received dental examination services, accounting for 31.01%. Which is lower than the prevalence of coming to receive dental services (68.99%). Those with moderate access were 2.51 times ($p=0.033$) and 3.58 times ($p=0.001$) more likely to not receive services than those with high access. and it was found that those who conformed to the reference group at a low level and moderate conformity to the reference group The chance of not receiving services was 6.22 times ($p = 0.011$) and 1.75 times ($p = 0.075$) higher than the group with a high degree of conformity to the reference group to receiving services.

Keywords: Dental services, Theory of Planned Behavior, Working aged people

1. Master of Public Health program students Faculty of Public Health University of Phayao.

2. Assistant Professor at the Faculty of Public Health University of Phayao.

*Corresponding author: kannika-nim@hotmail.co.th

บทนำ

ประชากรวัยทำงานเป็นกลุ่มที่ต้องหารายได้ เพื่อเลี้ยงตัวเอง และบุคคลที่อยู่ในความรับผิดชอบ¹ วัยทำงานเป็นวัยที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เป็นกลไกขับเคลื่อนผลผลิตของเศรษฐกิจ อีกทั้งยังเป็นที่พักของคนในครอบครัว² โดยแบ่งอายุออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ วัยทำงานตอนต้น (อายุ 15-29 ปี) วัยทำงานตอนกลาง (อายุ 30-44 ปี) และวัยทำงานตอนปลาย (อายุ 45-59 ปี)³ การสำรวจสภาวะช่องปากแห่งชาติ ครั้งที่ 8 ปี พ.ศ.2561 ของสำนักทันตสาธารณสุข กลุ่มวัยทำงานอายุ 35-44 ปี มีฟันใช้งานในช่องปากเฉลี่ย 28.4 ซี่ โดยมีค่าเฉลี่ยฟันผุ ถอน อุด (DMFT) 6.6 ซี่/คน⁴ โดยพบว่ากลุ่มวัยทำงานร้อยละ 85.3 มีการสูญเสียฟันโดยเฉลี่ย 3.6 ซี่/คน โดยมีผู้ที่ฟันผุที่ยังไม่ได้รับการรักษา ร้อยละ 43.3 เหงือกอักเสบ ร้อยละ 62.4 มีร่องลึกปริทันต์ ร้อยละ 25.9 และมีฟันสึก ร้อยละ 49.7⁵

จากผลสำรวจ เรื่องการใช้บริการสุขภาพช่องปากของวัยทำงานในประเทศไทย ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2566 พบว่า มีผู้ได้รับการทันตกรรม คิดเป็นร้อยละ 10.2 ของประชากรทั้งหมด⁶ โดยวัยทำงานตอนกลางมีอัตราการรับบริการต่ำกว่าช่วงอายุอื่น⁷ วัยทำงานตอนต้นที่มีค่าเฉลี่ยของการใช้บริการทันตกรรมมากกว่าปีละ 2 ครั้งต่อคน สัดส่วนของชนิดบริการทันตกรรมในครั้งสุดท้าย อันดับแรกของวัยทำงานตอนต้นและกลางคือ การอุดหินน้ำลาย ของวัยทำงานตอนปลายและผู้สูงอายุ คือ การถอนฟัน และการใส่ฟันเทียม มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามอายุ⁴

สำหรับตำบลแม่ชะนิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ได้ทำการสำรวจการเข้ารับบริการทันตกรรม กลุ่มวัยทำงาน ปีงบประมาณ 2566 พบว่าประชากรวัยทำงาน ทั้งหมด 1,630⁸ คน พบผู้ที่ไม่เข้ารับบริการทันตกรรม จำนวน 170 คน ร้อยละ 10.43 จากข้อมูลข้างต้นได้สะท้อนสภาพปัญหาสุขภาพช่องปากของกลุ่มวัยทำงานในปัจจุบัน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่กลุ่มประชากรดังกล่าว ต้องหันมาใส่ใจการดูแลสุขภาพช่องปากตนเองให้มากขึ้น เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดโรคในช่องปาก เช่น ฟันผุ เหงือกอักเสบ และโรคปริทันต์ที่รุนแรง ซึ่งเป็นปัจจัยเสี่ยงร่วมกับโรคในกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาความชุกของการไม่มารับบริการทันตกรรมของกลุ่มวัยทำงานของกลุ่มวัยทำงาน ในเขตตำบลแม่ชะนิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน
2. ศึกษาปัจจัยทำนายพฤติกรรมการใช้บริการทันตกรรมของกลุ่มวัยทำงาน ในเขตตำบลแม่ชะนิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตพื้นที่ คือ พื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เขตตำบลแม่ชะนิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

ขอบเขตประชากร คือ กลุ่มวัยทำงานที่มีอายุ 20-59 ปี ที่อาศัยอยู่จริงในเขตตำบลแม่ชะนิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

ระยะเวลาในการศึกษาวิจัย ทำการศึกษาระหว่างวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ.2566- 31 ธันวาคม พ.ศ.2566

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นศึกษาเชิงพรรณนาแบบภาคตัดขวาง (Cross-sectional study) ประชากรเป้าหมาย คือ ประชาชนกลุ่มวัยทำงาน อายุ 20-59 ปี ที่อาศัยอยู่จริงในเขตตำบลแม่ชะนิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน คำนวณขนาด

กลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Daniel (2010)⁹ เมื่อคำนวณจะได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง 345 คน โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามสร้างขึ้นจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่

แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของประชากรในเขตตำบลแม่ชะนิ้ง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ รายได้ การศึกษา สถานภาพ ช่วงเวลาในการทำงาน และสิทธิการรักษา ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบเติมเลือกตอบ และตอบคำถาม จำนวน 16 ข้อ

ส่วนที่ 2 การเข้าถึงบริการทันตกรรม โดยลักษณะคำถามเป็นการประเมินความคิดเห็นต่อการเข้าถึงบริการทันตกรรม ประยุกต์มาจากแนวคิดทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนของ Ajzen, 1991¹⁰ จำนวน 19 ข้อ

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการคัดค้านต่อการเข้ารับบริการทันตกรรมร่วมกับแนวคิดทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนของ Ajzen, 1991¹⁰ แบ่งเป็น 2 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 แบบวัดความเชื่อเกี่ยวกับการรับบริการทันตกรรม คำตอบเป็นความคิดเห็นของผู้รับบริการทันตกรรมที่พิจารณาถึงผลที่เกิดจากการใช้บริการทันตกรรม จำนวน 7 ข้อ

ตอนที่ 2 แบบวัดการประเมินค่าของการใช้บริการทันตกรรม คำตอบเป็นการให้คุณค่าของผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการเข้ารับบริการทันตกรรม จำนวน 7 ข้อ

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงต่อการเข้ารับบริการทันตกรรม ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนของ Ajzen, 1991¹⁰ แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบวัดความเชื่อเกี่ยวกับการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงต่อการเข้ารับบริการทันตกรรม ลักษณะคำตอบเป็นความนึกคิดของกลุ่มวัยทำงานว่ากลุ่มอ้างอิง หรือบุคคลที่มีความสำคัญกับตน ซึ่งอาจได้แก่ บิดา มารดา สามี ญาติพี่น้อง เพื่อน และเจ้าหน้าที่ที่มรสุภาพ เห็นด้วยหรือไม่เพียงใดในการรับบริการทันตกรรม จำนวน 6 ข้อ

ตอนที่ 2 แบบวัดแรงจูงใจที่จะทำตามกลุ่มอ้างอิงเป็นมาตรวัดความนึกคิดของกลุ่มวัยทำงานว่าจะทำตามประสงค์ของกลุ่มอ้างอิงหรือไม่ อย่างไร จำนวน 6 ข้อ

ส่วนที่ 5 แบบสอบถามการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมการเข้ารับบริการทันตกรรม แบบสอบถามการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมการเข้ารับบริการทันตกรรม ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนของ Ajzen, 1991¹⁰ แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบวัดความเชื่อเกี่ยวกับการควบคุมพฤติกรรมเป็นแบบวัดการรับรู้สถานการณ์ ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นว่าจะมีผลต่อการเข้ารับบริการทันตกรรม จำนวน 10 ข้อ

ตอนที่ 2 แบบวัดการรับรู้อำนาจในการควบคุมพฤติกรรม เป็นการวัดการรับรู้ความสามารถของตนเอง ในการจัดการกับปัญหาหรืออุปสรรคที่มีต่อการเข้ารับบริการทันตกรรม จำนวน 10 ข้อ

ลักษณะคำถามส่วนที่ 2-5 เป็นแบบ Rating scale 5 ระดับ เกณฑ์การให้คะแนน คือ มากที่สุด 5 คะแนน, มาก 4 คะแนน, ปานกลาง 3 คะแนน, น้อย 2 คะแนน และน้อยที่สุด 1 คะแนน

โดยส่วนที่ 2-5 มีเกณฑ์การแปลผลโดยใช้ค่าคะแนนเฉลี่ย ตามแนวคิดของเบสท์¹² แบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้

$$\frac{\text{คะแนนสูงสุด}-\text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} = \frac{5-1}{3} = 1.33$$

ค่าเฉลี่ย 3.68 - 5.00	หมายถึง	ระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 2.34 - 3.67	หมายถึง	ระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.00 - 2.33	หมายถึง	ระดับน้อย

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ผู้วิจัยทำการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยการหาความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) และปรับแก้ไขแบบสอบถามตามผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน โดยค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item objective congruence : IOC) ค่าเฉลี่ยรวม 0.67-1 แบบสอบถามได้รับการแก้ไขปรับปรุงแล้ว ไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงของแบบสอบถาม เท่ากับ 0.87

ข้อพิจารณาทางจริยธรรม

วิจัยนี้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมเกี่ยวกับวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยพะเยา ใบรับรองเลขที่ UP-HEP 1.2/024/66 วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2566

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในงานวิจัย

วิเคราะห์ข้อมูล และแปลผลข้อมูล ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ใช้สถิติในการศึกษา

1) สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistic) ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง 2) สถิติเชิงอนุมาน (Inferential statistics) โดยใช้สถิติวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ กับการปฏิบัติพฤติกรรมการใช้บริการทันตกรรม ด้วยการทดสอบ ไค-สแควร์ และการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์การถดถอยโลจิสติก (Multiple Logistic Regression) เพื่อวิเคราะห์หาปัจจัยทำนายโอกาสการใช้บริการทันตกรรมของบุคคลวัยทำงาน กำหนดค่าช่วงความเชื่อมั่น 95% CI (ระดับนัยสำคัญที่ 0.05)

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 52.8 มีอายุอยู่ในช่วง 40 - 49 ปี ร้อยละ 27.8 มีการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ 33.9 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 87.0 ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกร ร้อยละ 62.9 รายได้ครอบครัวต่อเดือนโดยส่วนใหญ่ไม่เกิน 5,000 บาท ร้อยละ 55.1 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีช่วงเวลาทำงาน ระหว่าง 08.30-16.30 น. ร้อยละ 90.7 และมีช่วงวันหยุดในการทำงานที่ไม่แน่นอน ร้อยละ 71.9 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 72.2 และใช้สิทธิบัตรประกันสุขภาพ ร้อยละ 82.9

2. ความชุกของพฤติกรรมการใช้บริการทันตกรรมของกลุ่มวัยทำงาน ในเขตตำบลแม่ชะเนิงอำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน พบว่า ผู้ที่ไม่เคยรับบริการทางทันตกรรม ร้อยละ 31.01 และจำนวนผู้รับบริการทันตกรรม ร้อยละ 68.99 และกลุ่มผู้มารับบริการ แยกเป็นกลุ่ม มารับบริการทุกๆ 3 เดือน ร้อยละ 2.52 มารับบริการทุกๆ 6 เดือน ร้อยละ 25.63 มารับบริการปีละ 1 ครั้ง ร้อยละ 57.56 และอื่นๆ ร้อยละ 14.29

3. พฤติกรรมการใช้บริการทันตกรรมของกลุ่มวัยทำงาน ในเขตตำบลแม่ชะเนิงอำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน โดยใช้เกณฑ์ตามแนวคิดของเบสท์¹² มาจัดระดับให้เป็น 3 ระดับ ผลการศึกษา พบว่าส่วนใหญ่ มีเข้าถึงบริการทันตกรรม อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 69.16 มีความเชื่อเกี่ยวกับการรับบริการทันตกรรม อยู่ในระดับมาก ร้อยละ 62.60 มีการประเมินค่าผลของการใช้บริการทันตกรรม อยู่ในระดับมาก ร้อยละ 70.09 มีการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงต่อการใช้บริการทันตกรรม อยู่ในระดับมาก ร้อยละ 63.55 มีแรงจูงใจที่จะทำตามกลุ่มอ้างอิงต่อการใช้บริการทันตกรรม อยู่ในระดับมาก ร้อยละ 59.81 มีความเชื่อเกี่ยวกับการควบคุมพฤติกรรมการใช้บริการทันตกรรม อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 46.73 และมีการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมการใช้บริการทันตกรรม อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 61.68 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละ ระดับการเข้าถึงบริการทันตกรรม ทิศนคติต่อการรับบริการทันตกรรม การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงต่อการใช้บริการทันตกรรม และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมที่ไม่มาบริการทันตกรรม

พฤติกรรมการใช้บริการทันตกรรม	ระดับความรอบรู้ N=107		
	มาก จำนวน (ร้อยละ)	ปานกลาง จำนวน (ร้อยละ)	น้อย จำนวน (ร้อยละ)
1. ระดับการเข้าถึงบริการทันตกรรม	13 (12.15)	74 (69.16)	20 (18.69)
2. ระดับความเชื่อเกี่ยวกับการรับบริการทันตกรรม	67(62.60)	31(29.00)	9(8.40)
3. ระดับการประเมินค่าผลของการใช้บริการทันตกรรม	75(70.09)	24(22.43)	8(7.48)
4. ระดับการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงต่อการใช้บริการทันตกรรม	68(63.55)	29(27.10)	10(9.35)
5. ระดับแรงจูงใจที่จะทำตามกลุ่มอ้างอิงต่อการใช้บริการทันตกรรม	64(59.81)	33(30.84)	10(9.35)
6. ระดับความเชื่อเกี่ยวกับการควบคุมพฤติกรรมการใช้บริการทันตกรรม	41 (38.32)	50 (46.73)	16 (14.95)
7. ระดับการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมการใช้บริการทันตกรรม	26 (24.30)	66 (61.68)	15 (14.02)

4. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้บริการทันตกรรมของกลุ่มวัยทำงานในเขตตำบลแม่ชะเนิงอำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน วิเคราะห์ด้วยไค-สแควร์ พบว่ามี 4 ตัวแปร ได้แก่ การเข้าถึงบริการทันตกรรม ($p=.001$) ความเชื่อเกี่ยวกับการรับบริการทันตกรรม ($p=0.003$) การประเมินค่าผลของการใช้บริการทันตกรรม ($p=.001$) การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงต่อการใช้บริการทันตกรรม ($p=.006$) การควบคุมพฤติกรรมการใช้บริการทันตกรรม ($p=.006$) และการรับรู้อำนาจในการควบคุมพฤติกรรมการใช้บริการ ($p=0.003$) มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้บริการทันตกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการไม่มารับบริการทันตกรรม วิเคราะห์ด้วยสถิติ ไค-สแควร์

ปัจจัย		จำนวน(ร้อยละ) N=345		p-value
		ไม่มารับบริการ N=107	มารับบริการ N=238	
1.การเข้าถึงบริการทันตกรรม	น้อย	20(35.7)	36(64.3)	.001
	ปานกลาง	74(38.5.2)	118(61.5)	
	มาก	13(13.4)	84(86.6)	
2.ทัศนคติต่อการรับบริการทันตกรรม	น้อย	9(60.0)	6(40.0)	.003
2.1 ความเชื่อเกี่ยวกับการรับบริการทันตกรรม	ปานกลาง	31(41.3)	44(58.7)	
	มาก	67(26.3)	188(73.7)	
2.2 การประเมินค่าผลของการใช้บริการทันตกรรม	น้อย	3(27.3)	8(72.7)	.001
	ปานกลาง	30(55.6)	24(44.4)	
	มาก	205(73.2)	75(26.8)	
3.การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงต่อการใช้บริการทันตกรรม	น้อย	10(71.4)	4(28.6)	.006
3.1 ความเชื่อที่เกี่ยวกับการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงต่อ	ปานกลาง	29(31.5)	63(68.5)	
การใช้บริการทันตกรรม	มาก	68(28.5)	171(71.8)	
3.2 แรงจูงใจที่จะทำตามกลุ่มอ้างอิงต่อการใช้บริการ	น้อย	10(50)	10(50.0)	.089
บริการทันตกรรม	ปานกลาง	62(65.3)	33(34.7)	
	มาก	166(72.2)	64(27.8)	
4.การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมการใช้	น้อย	16(55.2)	13(44.8)	.006
บริการทันตกรรม	ปานกลาง	50(32.9)	102(67.1)	
4.1 ความเชื่อเกี่ยวกับการควบคุมพฤติกรรมการใช้	มาก	41(25.0)	123(75)	
บริการทันตกรรม				
4.2 การรับรู้อำนาจในการควบคุมพฤติกรรมการใช้	น้อย	15(42.9)	20(57.1)	.003
บริการทันตกรรม	ปานกลาง	66(36.3)	116(63.7)	
	มาก	26(20.3)	102(79.7)	

*p-value<0.05

5. ปัจจัยทำนายพฤติกรรมการใช้บริการทันตกรรมของบุคคลวัยทำงาน ในเขตตำบลแม่ชะนิ้ง อำเภอ เวียงสา จังหวัดน่าน วิเคราะห์หาความสัมพันธ์การถดถอยโลจิสติก (Multiple Logistic Regression) พบว่ามี 2 ตัวแปร ได้แก่ การเข้าถึงบริการทันตกรรม โดยกลุ่มที่เข้าถึงบริการทันตกรรมในระดับน้อย มีโอกาสเข้ารับบริการน้อยกว่าการเข้าถึงบริการระดับมาก 2.51 เท่า (OR 2.51 ; 95% CI 1.07-5.88; p-value = 0.033) ในขณะที่การเข้าถึงบริการในระดับปานกลาง มีโอกาสที่จะไม่มารับบริการสูงกว่าการเข้าถึงบริการ ในระดับมาก 3.58 เท่า (OR 3.58 ; 95% CI 1.85-6.95; p-value = 0.001) และความเชื่อที่เกี่ยวกับการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงต่อการใช้บริการทันตกรรม โดยกลุ่มที่มีความเชื่อที่เกี่ยวกับการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงต่อการใช้บริการในระดับต่ำ มีโอกาสที่จะไม่มารับบริการมากกว่ากลุ่มที่มีความเชื่อที่เกี่ยวกับการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงต่อการใช้บริการในระดับสูง 6.22 เท่า (OR 6.22; 95% CI 1.52-25.35; p-value =

0.011) ในขณะที่กลุ่มที่มีความเชื่อเกี่ยวกับการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงต่อการใช้บริการทันตกรรมในระดับปานกลาง มีโอกาสที่จะไม่มารับบริการน้อยกว่ากลุ่มที่มีความเชื่อเกี่ยวกับการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงต่อการใช้บริการทันตกรรมมากกว่าระดับสูง 1.75 เท่า (OR 1.75; 95% CI 0.94-3.24; p-value = 0.07) ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์หาความสัมพันธ์การถดถอยโลจิสติก (Multiple Logistic Regression)

ปัจจัยทำนาย	B	S.E.	Wald	df	p-value	Adj.OR	95%CI
1.การเข้าถึงบริการทันตกรรม ในระดับต่ำ	.924	.433	4.549	1	.033	2.519	1.078-5.888
2.การเข้าถึงบริการทันตกรรม ในระดับปานกลาง	1.277	.338	14.305	1	.000	3.578	1.850-6.953
3.ความเชื่อที่เกี่ยวกับการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงต่อการใช้บริการทันตกรรมในระดับต่ำ	1.829	.716	6.518	1	.011	6.227	1.529-25.354
4.ความเชื่อที่เกี่ยวกับการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงต่อการใช้บริการทันตกรรมในระดับปานกลาง	.560	.315	3.164	1	.075	1.751	.945-3.246

**p-value<0.05

อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษาพบว่า ความชุกของไม่มาการมารับบริการทันตกรรมของกลุ่มวัยทำงาน ในเขตตำบลแม่ชะเนิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ที่ทำการศึกษา มีความชุกของการไม่มาการมารับบริการทันตกรรม (ร้อยละ 31.01) ซึ่งน้อยกว่าความชุกของมาการมารับบริการทันตกรรม (ร้อยละ 68.99) แสดงให้เห็นถึงโอกาสในการเข้าถึงบริการทันตกรรม ปัจจุบันการจัดบริการเชิงรุก สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ด้วยการให้บริการทันตกรรมเคลื่อนที่ โดยทันตแพทย์และทันตบุคลากรเพื่อชักชวนให้กลุ่มวัยทำงานเข้ารับบริการตรวจสุขภาพช่องปาก ปัจจัยที่กล่าวมานี้อาจส่งผลให้กลุ่มวัยทำงาน เข้ามารับบริการทันตกรรมมากขึ้น

จากการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์การถดถอยโลจิสติก (Multiple Logistic Regression) สามารถอภิปรายผลการวิจัยในส่วนของผลการศึกษา ดังนี้

1. การเข้าถึงบริการทันตกรรม มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้บริการทันตกรรมของกลุ่มวัยทำงาน ในเขตตำบลแม่ชะเนิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน โดยกลุ่มเข้าที่ถึงบริการทันตกรรมในระดับน้อย มีโอกาสเข้ารับบริการน้อยกว่าการเข้าถึงบริการระดับมาก 2.51 เท่า (OR 2.51 ; 95% CI 1.07-5.88; p-value = 0.033) ในขณะที่การเข้าถึงบริการในระดับปานกลาง มีโอกาสที่จะไม่มารับบริการสูงกว่าการเข้าถึงบริการ ในระดับมาก 3.58 เท่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p<0.05) (OR 3.58 ; 95% CI 1.85-6.95; p-value = 0.001) สอดคล้องกับการศึกษาของนงคันุช สุรัสวดี¹³ ได้ศึกษาความชุก และปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเข้ารับบริการตรวจคัดกรองเอชไอวีที่คลินิกให้บริการคำปรึกษา และตรวจเลือดด้วยความสมัครใจของกลุ่มชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชายในพื้นที่เขตสุขภาพที่ 7 ขอนแก่น พบว่า ปัจจัยเอื้อในการเข้ารับบริการคลินิก VCT มีความสัมพันธ์ต่อการตรวจเชื้อเอชไอวี ซึ่งพบว่าผู้ที่มีปัจจัยเอื้อในระดับสูง จะมีโอกาสเข้ารับบริการตรวจการติดเชื้อเอชไอวีได้ 3.04 เท่า (95%CI=1.25-6.08,P=0.003) อธิบายได้ว่าในบริบทพื้นที่ตำบลแม่ชะเนิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน มีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบสูง และเนินเขาสูงชัน อยู่ห่างไกลจากสถานบริการทันตกรรม ทำให้เป็น

อุปสรรคในการเดินทางไม่สามารถเข้ารับบริการได้ รวมถึงในพื้นที่ที่มีหน่วยบริการทันตกรรมเพียงสถานบริการเดียว ทำให้ไม่เอื้อต่อการเข้ารับบริการทันตกรรม เพราะการเดินทางมารับบริการทันตกรรมยังทำให้รายได้ลดลง และเพิ่มภาระค่าใช้จ่ายในการเดินทาง

2. ความเชื่อที่เกี่ยวกับการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงต่อการใช้บริการทันตกรรม มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้บริการทันตกรรมของกลุ่มวัยทำงาน ในเขตตำบลแม่ชะนิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.01 โดยกลุ่มที่มีความเชื่อเกี่ยวกับการรับบริการทันตกรรมในระดับน้อย มีโอกาสเข้ารับบริการน้อยกว่าการเข้าถึงบริการระดับสูง 2.51 เท่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (OR 2.51 ; 95% CI 1.07-5.88; p-value = 0.033) ในขณะที่การเข้าถึงบริการในระดับปานกลาง มีโอกาสที่จะไม่มารับบริการสูงกว่าการเข้าถึงบริการ ในระดับสูง 3.58 เท่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (OR 3.58 ; 95% CI 1.85-6.95; p-value = 0.001) สอดคล้องกับการศึกษาของนิลุบล ศิพลกรัง¹⁴ ได้ทำการศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าถึงบริการทันตกรรมภาครัฐของผู้สูงอายุ ในเขตอำเภอเวียงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น พบว่า ปัจจัยนำความเชื่อเรื่องทันตสุขภาพมีความสัมพันธ์ระดับปานกลางกับการเข้าถึงบริการทันตกรรมของหน่วยงานภาครัฐของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเวียงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น ($r=0.404$, p-value <0.001) อธิบายได้ว่า กลุ่มวัยทำงานมีระดับความเชื่อที่เกี่ยวกับการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงต่อการใช้บริการทันตกรรม ส่วนใหญ่อยู่ระดับปานกลาง ร้อยละ 68.50 จากการศึกษาข้อมูลบริบทพื้นที่ และลักษณะประชากรของ ตำบลแม่ชะนิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน แสดงให้เห็นว่าลักษณะของชุมชนเป็นพื้นที่ชนบท อาชีพส่วนใหญ่ทำเกษตรกรรม ร้อยละ 62.90 โดยเฉพาะในการเข้าถึงบริการด้านทันตกรรม ยังมีข้อจำกัดในการรับรู้ การสื่อสาร และเข้าถึงข้อมูลสุขภาพด้านทันตกรรม เช่น ความรู้เกี่ยวกับการขูดหินน้ำลาย ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้มากกว่าการดูแลสุขภาพช่องปาก กลัวเสียค่าใช้จ่าย เป็นต้น อีกทั้งยังยึดถือวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม วัฒนธรรม ความเชื่อภูมิปัญญาท้องถิ่น และประเพณีที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เช่น การใช้ยาสมุนไพร หรือรากตะไคร้ น้ำบรเทาอาการปวดฟัน การได้รับคำแนะนำจากคนในครอบครัว เป็นต้น และปัจจัยเหล่านี้ทำให้มีพฤติกรรมการใช้บริการทันตกรรมของกลุ่มวัยทำงานลดลง สอดคล้องกับการศึกษาของ Ong-Artborirak P. and Seangpraw K.¹⁵ ที่พบว่า ปัจจัยทางด้านสังคมและวัฒนธรรม การจัดการตนเอง เช่น การใช้แพทย์พื้นบ้าน การซื้อยามารับประทานเองจากร้านขายยา ความเชื่อ และการรักษาแบบโบราณ มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรม การดูแลตนเอง ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นชัดเจนว่า ความเชื่อที่เกี่ยวกับการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงต่อการใช้บริการทันตกรรม ส่วนใหญ่อยู่ระดับปานกลาง จึงทำให้กลุ่มวัยทำงานมีโอกาที่จะไม่มารับบริการสูงกว่าการเข้าถึงบริการทันตกรรมลดลง

สรุป

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การเข้าถึงบริการทันตกรรม และความเชื่อการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงต่อการเข้ารับบริการทันตกรรม ส่งผลต่อโอกาสการใช้บริการทันตกรรมของกลุ่มบุคคลวัยทำงาน ในเขตตำบลแม่ชะนิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน หน่วยงานสาธารณสุขด้านทันตกรรม ควรจัดบริการเชิงรุกออกหน่วยบริการตรวจสุขภาพช่องปาก รวมทั้งการตรวจคัดกรองเบื้องต้น เพื่อป้องกันโรคในช่องปาก อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง และเพิ่มการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ต่างๆ ที่มีความสะดวกต่อการเข้าถึงบริการ และเพิ่มโปรแกรมเสริมสร้างความรู้ด้านทันตกรรม หรือการดูแลสุขภาพช่องปากให้แก่กลุ่มวัยทำงาน สมาชิกในครอบครัว และบุคคลใกล้ชิด ให้รับรู้ถึงประโยชน์ของการเข้ารับบริการทันตกรรม เพื่อเสริมพลังการดูแลสุขภาพช่องปากที่ถูกต้อง และเหมาะสม

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. การจัดบริการทันตกรรมเชิงรุกในลักษณะหน่วยบริการทันตกรรมเคลื่อนที่ เพื่อเพิ่มโอกาสการเข้าถึงบริการทันตกรรม และสนับสนุนการเข้าถึงบริการทันตกรรมแก่ประชาชนกลุ่มวัยทำงาน ที่เข้าถึงบริการทันตกรรมได้น้อย
2. จัดโปรแกรมส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพช่องปากให้แก่ประชาชนกลุ่มวัยทำงาน และสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านทันตสุขภาพ โดยเพิ่มช่องทางประชาสัมพันธ์ หรือการให้คำปรึกษาเรื่องทันตกรรมผ่านสื่อออนไลน์ เพื่อให้สะดวกต่อการเข้ารับบริการทันตกรรม

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เจ้าหน้าที่ และอสม.ตำบลแม่ชะเนิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ทุกท่านที่เอื้ออำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล และขอบคุณกลุ่มตัวอย่างทุกท่านที่ได้เสียสละเวลา และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

1. นาดยานี เชียงหนู. สถานะสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพของบุคคลวัยทำงาน ในเขตสุขภาพที่ 9 นครชัยบุรินทร์. วารสารศูนย์อนามัยที่ 9. 11(26); กันยายน-ธันวาคม 2560.
2. วิชชุพร เกตุโหม. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องการศึกษาการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพพนักงานในสถานประกอบการ กิจการ 3 แห่ง. วารสารการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม. 46(1); มกราคม - มีนาคม 2566, 2566
3. ศรีธัญญา ญัฐเศรษฐสกุล. ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการทางทันตกรรมจากคณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. วารสาร Mahidol R2R e-Journal. 5 (1); 2561.
4. สำนักทันตสาธารณสุข กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. รายงานผลการสำรวจสภาวะสุขภาพช่องปาก แห่งชาติ ครั้งที่ 8 ประเทศไทย พ.ศ. 2560, 2561.
5. รุ่งเพชร บุญทศ. ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ความสามารถตนเองกับพฤติกรรมการดูแลสุขภาพช่องปากของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตำบลบ้านปึก อำเภอเมืองจังหวัดชลบุรี. วารสารทันตภิบาล 31(2); กรกฎาคม-ธันวาคม, 2563
6. สำนักงานสถิติแห่งชาติ. สำรวจอนามัยและสวัสดิการ ครั้งที่ 23, พ.ศ. 2566
7. สุพัตรา วัฒนเสน. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเข้ารับบริการทันตกรรมของวัยทำงานในสภาวะการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19): กรณีศึกษาเขตรับผิดชอบโรงพยาบาลนารอง จังหวัดบุรีรัมย์ พ.ศ. 2556 และพ.ศ. 2558. วารสารทันตภิบาล. 33 (2); กรกฎาคม-ธันวาคม, 2565.
8. รุ่งเพชร บุญทศ. ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ความสามารถตนเองกับพฤติกรรมการดูแลสุขภาพช่องปาก ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตำบลบ้านปึก อำเภอเมืองจังหวัดชลบุรี. วารสารทันตภิบาล. 31(2); กรกฎาคม-ธันวาคม, 2563.
9. คลังข้อมูลสุขภาพ จังหวัดน่าน. ข้อมูลเพื่อตอบสนอง Service Plan สาขาสภาพช่องปาก, สืบค้นเมื่อวันที่ 5 เมษายน 2566, จาก <https://nan.hdc.moph.go.th/hdc>.
10. Daniel, W.W. (2010). Biostatistics: Basic Concepts and Methodology for the Health Sciences, (9th ed.). New York: John Wiley & Sons.
11. วรรณรัตน์ ทิมทอง. การประยุกต์ใช้ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนเพื่อศึกษาความตั้งใจซื้อที่อยู่อาศัยแบบยั่งยืน (Sustainable Housing) ของผู้บริโภคในประเทศไทย, พ.ศ.2565.

12. จริญญาภรณ์ ป้องเจริญ และยุคนธ์ เมืองช้าง. แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดสุพรรณบุรี. วารสารพยาบาลกระทรวงสาธารณสุข, 29(1), 60-70, 2019.
13. นงคณัฐ สุรัตน์วดี และเกรียงศักดิ์ เวทีวุฒาจารย์. ความซุกและปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเข้ารับการตรวจคัดกรองเอชไอวีที่คลินิกให้การรักษา และตรวจเลือดด้วยความสมัครใจของกลุ่มชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชายในพื้นที่เขตสุขภาพที่ 7 ขอนแก่น. วารสารสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 7 ขอนแก่น. 27(3); กันยายน – ธันวาคม, 2563.
14. นิลุบล ดีพลกรัง. ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าถึงบริการทันตกรรมภาครัฐของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเวียงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น. วารสารสำนักงานสาธารณสุข จังหวัดขอนแก่น 3 (1); มกราคม –มิถุนายน, 2564.
15. Ong-Artborirak P, Seangpraw K. Association between self-care behaviors and quality of life among elderly minority groups on the border of thailand. JMDH. 2019;12:1049-1059. doi: 10.2147/JMDH.S227617.